CYMELIA
ZE STAREJ SZAFY

Nowo wydany kancyonał pruski,

zawieraiący w sobie wybór pieśni starych i nowych,

w ziemi pruskiey i brandenburskiey zwyczaynych […]

z przedmową nauczaiącą

jakim sposobem tego kancyonału

każdy ku zbudowaniu swemu zażywać ma

ze zbiorów
Biblioteki Publicznej
im. Marii Konopnickiej
w Suwałkach

Biblioteka Publiczna im. Marii Konopnickiej (Suwałki)

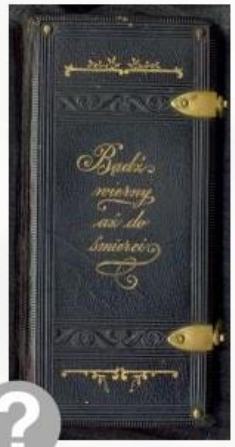

Książka

oceń

Nowo wydany kancyonał pruski, zawieraiący w sobie wybór pieśni starych i nowych, w ziemi pruskiey i brandenburskiey zwyczaynych, z wyrokami z Pisma Ś. nad każdą pieśnią z gorliwemi modlitwami kościelnemi, pospolitemi i osobliwemi [...] z potrzebnemi reiestrami, z przedmową nauczaiącą jakim sposobem tego kancyonału każdy ku zbudowaniu swemu zażywać ma

Królewiec : [s.n.], 1911 (Królewiec : Hartung). - [1023] s. (wiele liczb.) ; 18 cm.

Temat: Modlitewniki - protestantyzm ; Pieśń religijna - protestantyzm

Druk gotykiem. - Pomyłki w liczbowaniu stronic Brzegi złocone, opr. sk., klamry

brak informacji o dostępności

Czytelnia Książek

Brak informacji o dostępności pozycji do wypożyczenia: sygn. G.Z. Region

NOWO | **G.Z. Region**

Nowo wydany kancyonał pruski, zawieraiący w sobie wybór pieśni starych i nowych, w ziemi pruskiey i brandenburskiey zwyczaynych, z wyrokami z Pisma Ś. nad każdą pieśnią z gorliwemi modlitwami kościelnemi, pospolitemi i osobliwemi [...] z potrzebnemi reiestrami, z przedmową nauczaiącą jakim sposobem tego kancyonału każdy ku zbudowaniu swemu zażywać ma

Królewiec : [s.n.], 1911 (Królewiec : Hartung). - [1023] s. (wiele liczb.) ; 18 cm.

W 1991 roku do zbiorów czytelni suwalskiej biblioteki publicznej zakupiono za kwotę 600 tys. złotych jedną z ciekawszych, a przy tym pięknie wydaną, publikację o długim i zawiłym tytule, tj.: „Nowo wydany kancyonał pruski, zawieraiący w sobie wybór pieśni starych i nowych, w ziemi pruskiey i brandenburskiey zwyczaynych, z wyrokami z Pisma Ś. nad każdą pieśnią z gorliwemi modlitwami kościelnemi, pospolitemi i osobliwemi [...] z potrzebnemi reiestrami, z przedmową nauczaiącą jakim sposobem tego kancyonału każdy ku zbudowaniu swemu zażywać ma”.

Biblioteka Publiczna im. Marii K

Jakub Lichański w jednej ze swoich publikacji pisał m. in.: *Kancjonał jest uzupełnieniem katechizmu; zawarte w nim pieśni (są to tzw. pieśni katechizmowe, pieśni na cały rok kościelny, wierszowane modlitwy codzienne, pieśni na różne okoliczności życia, wreszcie – pieśni pospolite, czyli ogólne, moralizujące i przeznaczone do rozmyślań), a także psalmy przyczyniały się zarówno do pogłębienia życia religijnego wyznawców, jak i uczyły ich wypowiadania własnych uczuć religijnych. Stały się także impulsem do rozwoju języka literackiego*[1].

KANCYONAŁ, u, *m.*, KANCYONALIK, a, *m. zdrobn.*, książka zawierająca zbiór pieśni nabożnych, cf. kantyczki, pieśnioksiąg, das Kirchengesangbuch, das Gesangbuch. *Slov.* spewná knižka; *Vind.* piesemne bukve; *Ross.* пѣсенникъ. Die Polen nennen die polnischen Gesangbücher kancyonały, kancyonaliki, und wenn es Römisch-katholische sind kantyczki, aus dem Lat. cantate. Beyträge 1, 213. (NB. kantyczki bez względu na wyznanie, ściąga się tylko do formatu mniejszego). Kancyonał albo pieśni nabożne według obrządków kościoła ś. katolickiego w Krak. 1794. Nie wolno bez pozwolenia synowców J. Kochanowskiego nikomu tegoż wiersze przedrukować; ani pod pretekstem kancyonalików na małą frakturę wydawać. *J. Kchan. Dz.* 315.

S. B. Linde, *Słownik języka polskiego. T. 2, G-L*, Lwów 1855, s. 303.

Jak podaje „Słownik języka polskiego” wg S. B. Lindego - kancjonał *to książka zawierająca zbiór pieśni nabożnych*[2].

[1] J. Z. Lichański, *Kancjonał Mazurski,* „Borussia” 1996, nr 12, s. 67.
[2] S. B. Linde, *Słownik języka polskiego. T. 2, G-L*, Lwów 1855, s. 303.

Biblioteka Publiczna im. Marii Konopnickiej (Suwałki)

Podobnie termin <<*kancjonał*>> definiuje „Encyklopedia powszechna” Orgelbranda, przy czym zauważa, iż

Nowo wydany

Kancyjonał pruski, zawierający w sobie wybór pieśni starych i nowych, w ziemi Pruskiej i Brandeburskiej zwyczajnych i t. d., w Królewcu drukował swoim kosztem Jan Henryk Hartung, w **1741**. Wydawca w śpiewniku tym wydrukował przekład pieśni z kancyjonału niemieckiego dra Rogalla; obrobieniem zaś zajmował się Waziański, pastor nejdenburski i Haberkant z Gilgenburga. Liczba pieśni wynosi **632**, dodane są psalmy Dawida i niektóre pieśni z niemieckiego kancyjonału hallskiego.

Encyklopedia powszechna. T. 13, (Jan.-Kapil.), Warszawa 1863, s. 911.

w Kościele ewangelickim ważne zajmują miejsce [kancjonały], *nie tylko jako objaw poezyi i muzyki religijnej, ale zarazem jako wyrażenie wiary Kościoła i dlatego można z nich brać miarę o prawowierności tych, którzy pojedyncze pieśni tworzyli i tych, którzy układając kancyonały, dawali je do rąk śpiewającej gminy*[3].

Warto też zwrócić uwagę, iż autor hasła encyklopedycznego pokusił się dodatkowo o dość obszerny (liczący prawie 10 stron) rys historyczny wydawnictw ukazujących się jako kancjonały. Uwzględniono tu również pierwsze wydanie omawianego przez nas kancjonału, drukowanego w królewieckiej pracowni Jana Henryka Hartunga w 1741 r.

[3] *Encyklopedia powszechna. T. 13, (Jan.-Kapil.),* Warszawa 1863, s. 911.

Biblioteka Publiczna im. Marii Konopnickiej (Suwałki)

Hartungowie – królewiecka dynastia drukarzy, wydawców i księgarzy

Założycielem dynastii był przybyły w 1727 r. z Erfurtu do Królewca młody drukarz **Jan Henryk Hartung** (1699-1756). Początkowo pracował w drukarni Steltera, po śmierci którego *(w wyniku powiązań rodzinnych* [poślubił córkę Jana Steltera]*) odziedziczył wydawnictwo swojego chlebodawcy i w dość krótkim czasie podniósł znacznie jego prestiż w środowisku królewieckiej elity intelektualnej*[4].

Wydawał głównie książki religijne w języku polskim, litewskim i łotewskim, a także katalogi asortymentowe, które uwzględniały też książki polskie. Oprócz książek religijnych wykonywał urzędowe publikacje kościelne i świeckie, drukował świeckie pisma moralizujące, poradniki gospodarskie. *Spod pras jego wychodziły też liczne czasopisma w języku niem.: urzędowe, literackie i naukowe*[5]. Dzięki przywilejowi królewskiemu z 17 maja 1738 roku zagwarantował sobie również wyłączność na druk polskiego kancjonału, Biblii i Nowego Testamentu[6].

HARTUNGOWIE, rodzina drukarzy i księgarzy w Królewcu: 1. Jan Henryk (1699-1756), od 1727 pracował w Królewcu u Steltera, po którego śmierci nabył tę drukarnię i uzyskał *przywilej (30 VIII 1734). Specjalizował się w wydawaniu książek religijnych w j. pol. i lit., na co otrzymał przywileje królewskie. W 1746 kupił księgarnię Eckarta i odtąd wydawał katalogi asortymentowe, uwzględniające m. in. pol. książki. W 1751 nabył dawną drukarnię Reussnera wraz z przywilejem drukarza nadwornego i uniwersyteckiego. Do 1756 wydał 194 książki, w tym 45 pol., 30 lit. i 13 łot. Po jego śmierci przez kilka lat firmę prowadziła wdowa Hanna (zm. 1791). — 2. Bogumił (Gottlieb) Lebrecht (1747-1797), syn Jana Henryka, kierował przedsiębiorstwem od 1763. W 1788 nabył księgarnię *Kantera i niemal zmonopolizował całą działalność księgarsko-wydawniczą w Królewcu. Do 1797 wydał co najmniej 40 pol. książek i 74 edykty oraz dzieła niem. z zakresu historii Prus. Po jego śmierci wdowa Zofia (1759-1819) sprzedała księgarnię, zachowując drukarnię i wydawnictwo niem. gazety. — 3. Jerzy Fryderyk (1782-1849), syn Bogumiła, objął firmę w 1801 i znacznie rozbudował drukarnię, a w l. 1805-1819 w Gąbinie uruchomił drukarnię „litewską", gdzie wychodziły m. in. pol. i lit. edykty. Głównym jednak źródłem jego dochodów było wydawanie pol. i lit. książek religijnych i podręczników szkolnych. — 4. Jan Fryderyk (1823-1901), syn Jerzego Fryderyka, prowadził drukarnię od 1848. Za wydawanie w okresie Wiosny Ludów gazety w duchu demokratycznym odebrano mu tytuł drukarza nadwornego i wytoczono kilkaset procesów prasowych. Zrujnowany, sprzedał w 1872 przedsiębiorstwo spółce akcyjnej, która pod jego firmą kontynuowała wydawanie książek i kalendarzy w j. pol. aż do 1934, kiedy hitlerowcy zamknęli drukarnię i zniszczyli zasób pol. książek i matryc. Ogółem w ciągu 200 lat drukarnia H. wydała co najmniej 250 pol. książek i kalendarzy oraz ok. 110 edyktów.

Encyklopedia wiedzy o książce, red. A. Birkenmajer, B. Kocowski, J. Trzynadlowski, Wrocław 1971, szp. 861.

[4] M. Szostakowska, *"Königsberger Hartungsche Zeitung" w latach 1660-1933 : zarys dziejów wydawniczych*, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie" 1992, nr 2, s. 110.
[5] W. Chojnacki, *Hartung,* [w:] *Słownik pracowników książki polskiej,* red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 317.
[6] Tamże.

Biblioteka Publiczna im. Marii Konopnickiej (Suwałki)

Jan Henryk był osobą o szerokich zainteresowaniach, przygotowaną zarówno teoretycznie, jak i praktycznie do prowadzenia działalności wydawniczej. Po jego śmierci, przez krótki czas, firmę prowadziła druga żona – Hanna (z d. Zobel), następnie syn, który dzięki odpowiedniemu zarządzaniu *niemal zmonopolizował całą działalność księgarsko-wydawniczą w Królewcu*[7]. Firma trafiała kolejno w ręce następnych przedstawicieli rodu Hartungów. Dopiero w 1872 r., ze względu na problemy finansowe, przedsiębiorstwo zostało sprzedane spółce akcyjnej, która jednak w dalszym ciągu pod szyldem Hartungów prowadziła działalność aż do 1934 roku.

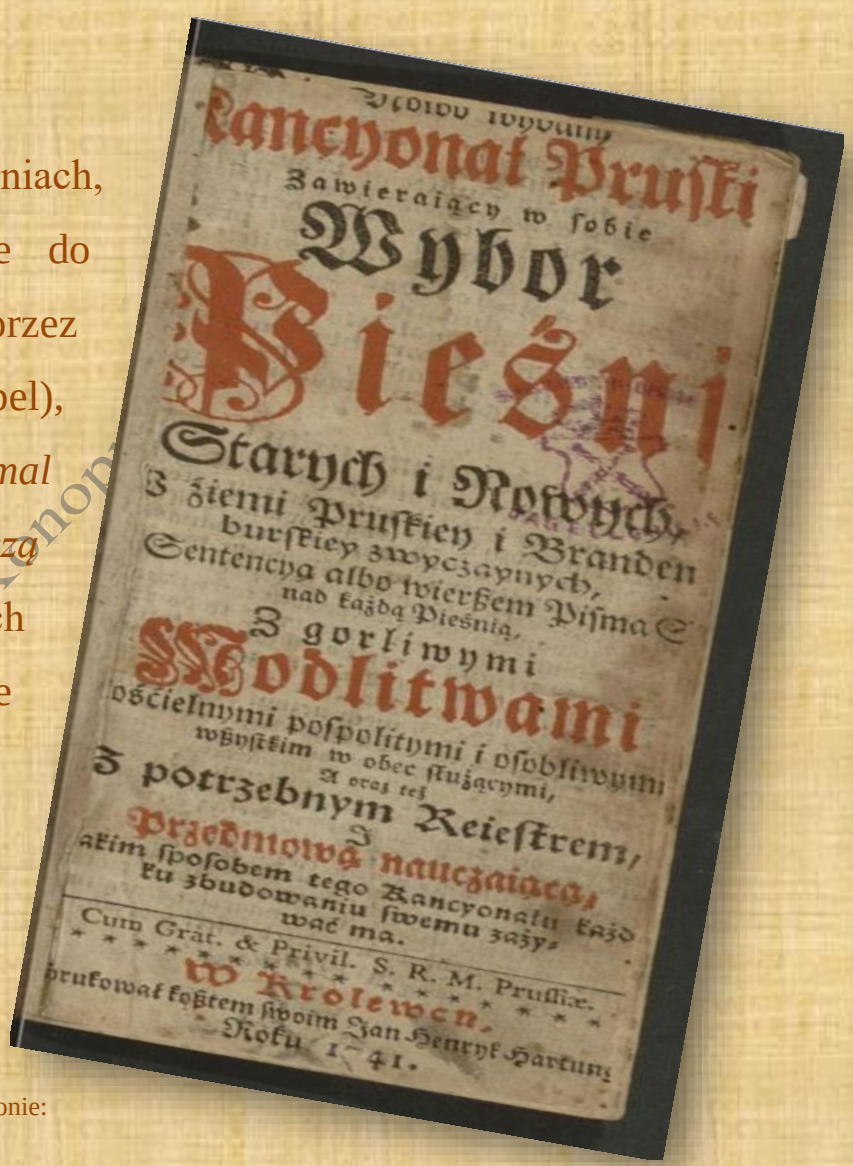
Kancyonał Pruski
Zawieraiący w sobie
Wybor
Pieśni
Starych i Nowych,
z ziemi Pruskiey i Branden
burskiey zwyczaynych,
Sentencyą albo wierszem Pisma
nad każdą Pieśnią,
Z gorliwymi
Modlitwami
ościelnymi pospolitymi i osobliwymi
wszystkim w obec służącymi,
A oraz też
Z potrzebnym Rejestrem,
Z
Przedmową nauczaiącą,
iakim sposobem tego Kancyonału każd
ku zbudowaniu swemu zażywać ma.
Cum Grat. & Privil. S. R. M. Prussiæ.
w Krolewcu,
drukował kosztem swoim Jan Henryk Hartung
Roku 1741.

Strona tytułowa pierwszego wydania kancjonału. Publikacja dostępna w formie cyfrowej na stronie: https://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/doccontent?id=85236 [Dostęp: 2021.06.22].

[7] *Hartungowie*, [w:] *Encyklopedia wiedzy o książce,* red. A. Birkenmajer, B. Kocowski, J. Trzynadlowski , Wrocław 1971, szp. 861.

Biblioteka Publiczna im. Marii Konopnickiej

W tym miejscu wrócimy do dziejów naszego kancjonału, który w historii funkcjonuje pod kilkoma nazwami, tj.: „Nowo wydany kancyonał pruski, zawieraiący w sobie wybór pieśni starych i nowych, w ziemi pruskiey i brandenburskiey zwyczaynych, z wyrokami z Pisma Ś. nad każdą pieśnią z gorliwemi modlitwami kościelnemi, pospolitemi i osobliwemi [...] z potrzebnemi reiestrami, z przedmową nauczaiącą jakim sposobem tego kancyonału każdy ku zbudowaniu swemu zażywać ma”, „Kancjonał mazurski”, „Kancjonał Wasiańskiego”.

Skąd wziął się Wasiański w tytule?

Jerzy Wasiański (1692–1741) – pastor ewangelicki, autor wielu polskich książek, główny twórca „Nowo wydanego kancyonału pruskiego…”. *Urodził się w Leszczu pod Dąbrównem w rodzinie nauczyciela. Ukończył, podobnie jak jego bracia, Jerzy i Andrzej Teodor, Uniwersytet w Królewcu. Przez 13 lat był wikarym w Stradunach pod Ełkiem. Od 1737 r. pracował w Nidzicy najpierw jako wikary, później jako proboszcz. Zmarł nie doczekawszy wydania swojego dzieła - w pierwszym wydaniu Kancjonału wydawca napisał: Za pilne około wydania staranie chór wiernych dziękuje X. Jerzemu Wasiańskiemu, który w godzinę po zakończeniu ostatecznym pracy ducha oddał Panu*[8].

[8] W. Zagożdżon, *Z mojej mazurskiej biblioteki „Kancjonał Wasiańskiego”*, https://neidenburg-nibork-nidzica.blogspot.com/2014/01/z-mojej-mazurskiej-biblioteki-kancjona.html [Dostęp: 2021.06.28].

Biblioteka Publiczna im. Marii Konopnickiej (Suwałki)

Na cmentarzu komunalnym w Nidzicy zachował się jego skromny grób z charakterystyczną inskrypcją:

S. P.
Ks. JERZY
WASIAŃSKI
PROBOSZCZ NIDZICKI
TWÓRCA
KANCJONAŁU MAZURSKIEGO

Dlaczego „Kancjonał mazurski” – cóż, wydaje się, iż jest to sprawa oczywista. *To najbardziej popularna książka, zaraz po Biblii, na Mazurach,* [której] *ukazało się od 150-200 wydań, czyli według szacunków ks. Rudolfa Bażanowskiego ponad milion egzemplarzy*[9]. Do czasów nam współczesnych zachowało się niewiele egzemplarzy kancjonału. Jak tłumaczył to ks. Bażanowski (ur. 1953 r. w Kiczycach – biskup diecezji mazurskiej Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w RP) wynikało to z tego, iż *Mazurzy rodząc się żyli cały czas z tym śpiewnikiem, a potem zabierali ten kancjonał ze sobą do grobu*[10]. Zgodnie z przyjętym zwyczajem egzemplarz kancjonału wkładano do kołyski nowo narodzonego dziecka, ale też do trumien zmarłych. Adresatem kancjonału była głównie ludność mazurska. Jednak jak się okazało publikacja trafiała również na ziemie zamieszkałe przez, jak to określano, „żywioł polski”. Kolejne wydania wznawiano w wielotysięcznych nakładach aż do początków XX wieku.

Biblioteka Publiczna im. Marii Konopnickiej (Suwałki)

[9] *Z wejsuńskiej izby. Kancyonał Pruski*, https://gazetaolsztynska.pl/pisz/734976,Z-wejsunskiej-izby-Kancyonal-Pruski.html [Dostęp: 2021.06.28]; inne źródła podają, iż łączny nakład kancjonału osiągnął ok. 5 mln egzemplarzy.
[10] Tamże.

W 1934 r. Niemcy (gestapo) ostatecznie zamknęli drukarnię, a co gorsza *zniszczyli (...) matryce kancjonału, a same egzemplarze, wraz z innymi wydawnictwami oraz archiwum, przekazali na przemiał*[11]. W ten oto sposób trwająca blisko 200 lat historia firmy zapisanej pod nazwiskiem Hartung, zdawać by się mogło, iż odeszła w zapomnienie. Jednak jak się okazuje pamięć o Hartungach i ich wydawnictwach, szczególnie kancjonałach, trwa. Zachowały się egzemplarza kolejnych wydań śpiewnika. Znajdują się one zarówno w posiadaniu instytucji publicznych (np. bibliotek, muzeów, izb regionalnych), jak też w zbiorach prywatnych, często przekazywanych z pokolenia na pokolenie. Jak pisała M. Żółtowska-Sikora, kancjonał *Był bezsprzecznie najważniejszą książką funkcjonującą na Mazurach*[12]. Wydawnictwem, które nie tylko służyło celom religijnym, ale stanowiło łącznik z językiem polskim i polskością na ziemiach, gdzie ścierały się ze sobą dwa żywioły – pruski i polski.

Fragment zamku w Królewcu, przed I wojną światową.

Źródło: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:K%C3%B6nigsberg_Castle.jpg

[11] J. Z. Lichański, *Kancjonał Mazurski,* „Borussia" 1996, nr 12, s. 83.
[12] M. Żółtowska-Sikora, *Przetłumaczony świat. Mazurskie transfery językowe (1860–1939),* „Meritum" 2009, t. 1, s. 94.

Biblioteka Publiczna im. Marii Konopnickiej (Suwałki)

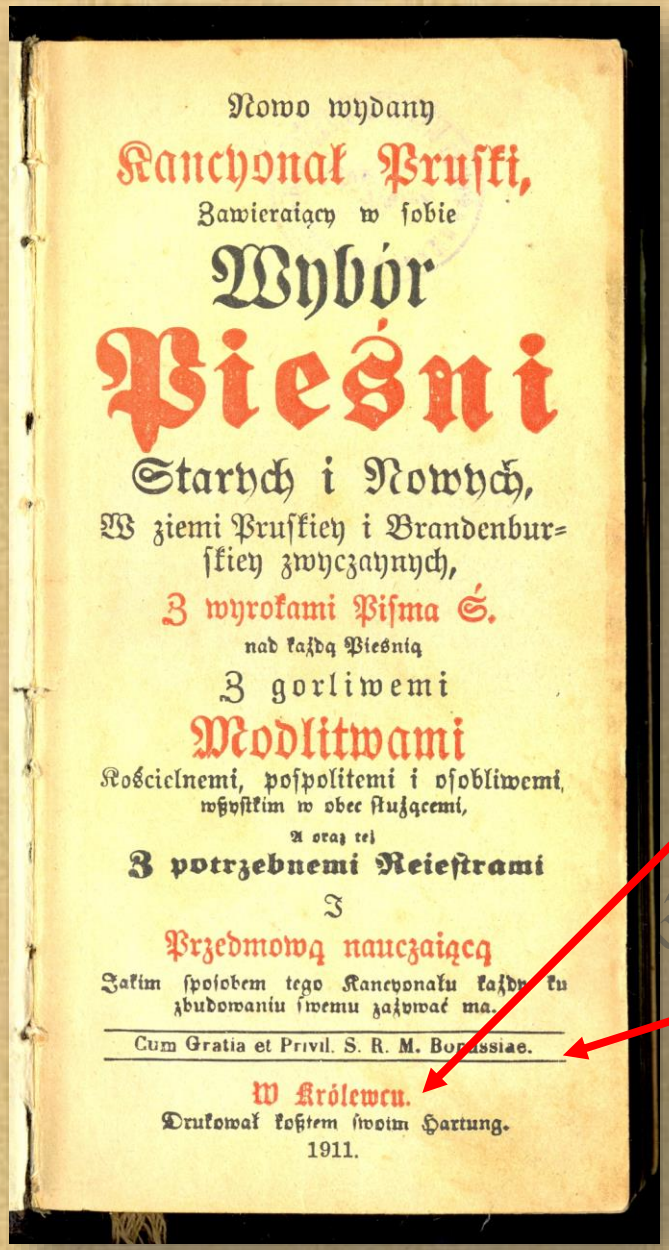

Nowo wydany

Kancyonał Pruſki,

Zawieraiący w ſobie

Wybór

Pieśni

Starych i Nowych,

W ziemi Pruſkiey i Brandenburſkiey zwyczaynych,

Z wyrokami Piſma Ś.

nad każdą Pieśnią

Z gorliwemi

Modlitwami

Kościelnemi, pospolitemi i osobliwemi, wszystkim w obec służącemi,

A oraz też

Z potrzebnemi Reiestrami

I

Przedmową nauczaiącą

Zakim sposobem tego Kancyonału każdy ku zbudowaniu swemu zażywać ma.

Cum Gratia et Privil. S. R. M. Borussiae.

W Królewcu.

Drukował kosztem swoim Hartung.

1911.

Kancjonał – budowa i nie tylko…

Na stronie tytułowej wydania z 1911 roku znalazły się:

- tytuł publikacji w pełnym brzmieniu,
- informacja o miejscu, roku i drukarni, z maszyn której kancjonał zszedł.

W Królewcu.

Drukował kosztem swoim Hartung.

1911.

Ponadto na dole strony widnieje formuła w języku łacińskim stanowiąca pozwolenie na drukowanie książki.

<<Cum Gratia et Privil. S. R. M. Borussiae>>

Cum Gratia et Privil. S. R. M. Borussiae.

W wolnym tłumaczeniu:

Z łaski i przywileju Świętego Królewskiego Majestatu Prus

ubliczna im. Mar… …onickiej (Suwałki)

Przed tekstem głównym, na który składają się pieśni (wydanie z 1911 roku obejmuje 904 pieśni) znalazły się m.in.: tekst (w jęz. niem.) przywileju królewskiego (z 17 maja 1738 r. dającego wyłączność na druk kancjonału); przedmowa i rejestry (czyli spisy treści). Tekst główny zamykają kolejne rejestry oraz specjalny „przydatek" (wprowadzony w 1899 r.) z 25 dodatkowymi pieśniami.

Tekst całej publikacji drukowano szwabachą, która przy pierwszej próbie odczytania, może być nieco kłopotliwa dla współczesnego czytelnika.

Nakłady poszczególnych wydań kancjonału dochodziły nawet do 50 tys. egzemplarzy.

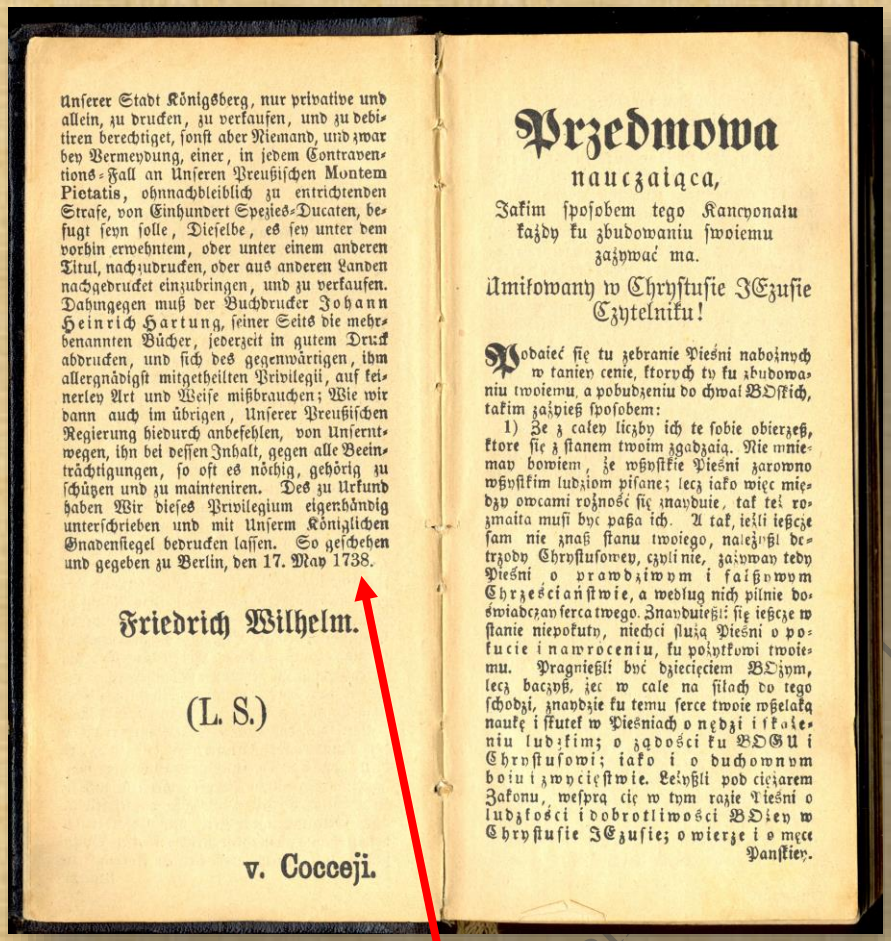

Unserer Stadt Königsberg, nur privative und allein, zu drucken, zu verkaufen, und zu debitiren berechtiget, sonst aber Niemand, und zwar bey Vermeydung, einer, in jedem Contraventions-Fall an Unseren Preußischen Montem Pietatis, ohnnachbleiblich zu entrichtenden Strafe, von Einhundert Spezies-Ducaten, befugt seyn solle, Dieselbe, es sey unter dem vorhin erwehntem, oder unter einem anderen Titul, nachzudrucken, oder aus anderen Landen nachgedrucket einzubringen, und zu verkaufen. Dahngegen muß der Buchdrucker Johann Heinrich Hartung, seiner Seits die mehrbenannten Bücher, jederzeit in gutem Druck abdrucken, und sich des gegenwärtigen, ihm allergnädigst mitgetheilten Privilegii, auf keinerley Art und Weise mißbrauchen; Wie wir dann auch im übrigen, Unserer Preußischen Regierung hiedurch anbefehlen, von Unserntwegen, ihn bei dessen Inhalt, gegen alle Beeinträchtigungen, so oft es nöthig, gehörig zu schützen und zu mainteniren. Des zu Urkund haben Wir dieses Privilegium eigenhändig unterschrieben und mit Unserm Königlichen Gnadensiegel bedrucken lassen. So geschehen und gegeben zu Berlin, den 17. May 1738.

Friedrich Wilhelm.

(L. S.)

v. Cocceji.

Przedmowa

nauczaiąca,

Iakim sposobem tego Kancyonału każdy ku zbudowaniu swoiemu zażywać ma.

Umiłowany w Chrystusie JEzusie Czytelniku!

Podaieć się tu zebranie Pieśni nabożnych w tanieyszej cenie, ktorych ty ku zbudowaniu twoiemu, a pobudzeniu do chwał BOskich, takim zażyesz sposobem:

1) Że z całey liczby ich te sobie obierzesz, ktore się z stanem twoim zgadzaią. Nie mniemay bowiem, że wszystkie Pieśni zarowno wszystkim ludziom pisane; lecz iako więc między owcami rożność się znayduie, tak też rozmaita musi być pasza ich. A tak, ieżli ieszcze sam nie znasz stanu twoiego, należysz do trzody Chrystusowey, czyli nie, zażyway tedy Pieśni o prawdziwym i faiszywym Chrześciaństwie, a według nich pilnie doświadczay serca twego. Znayduiesz: się ieszcze w stanie niepokuty, niechci służą Pieśni o pokucie i nawroceniu, ku pożytkowi twoiemu. Pragniesz być dziecięciem BOżym, lecz baczysz, żeć w cale na siłach do tego schodzi, znaydzie ku temu serce twoie wszelaką naukę i skutek w Pieśniach o nędzi i skażeniu ludzkim; o żądości ku BOGU i Chrystusowi; iako i o duchownym boiu i zwycięstwie. Leżysz pod ciężarem Zakonu, wesprą cię w tym razie Pieśni o ludzkości i dobrotliwości BOżey w Chrystusie JEzusie; o wierze i o męce Pańskiey.

Fragment królewskiego przywileju na wyłączny druk kancjonału (Fryderyk Wilhelm, 17 maja 1738 r.)

***Szwabacha** – rodzaj pisma gotyckiego; dała początek narodowemu pismu niemieckiemu stosowanemu do naszych czasów.*

Biblioteka im. Marii Konopnickiej (Suwałki)

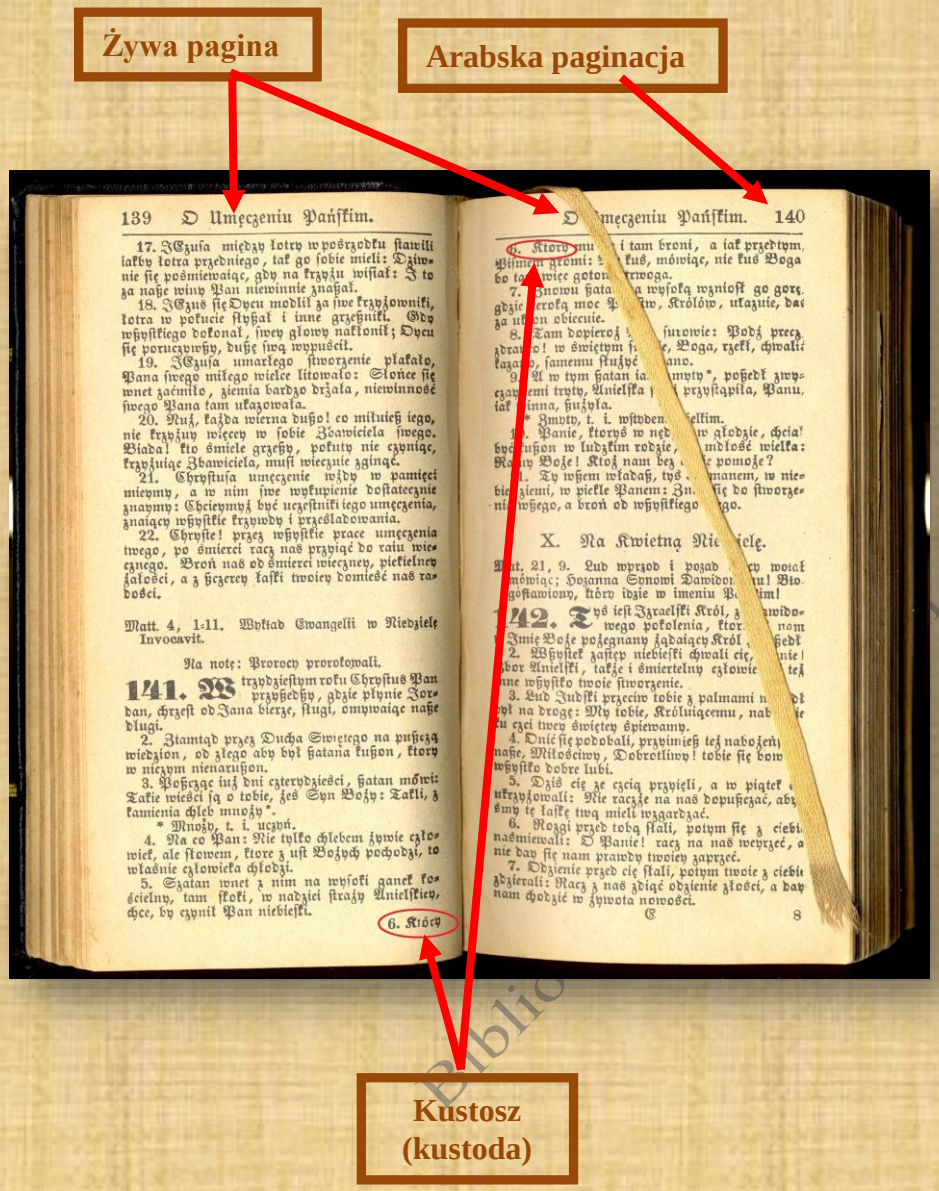

Na górnych marginesach stron zastosowano arabskie liczbowanie.. Dodatkowo występuje **żywa pagina**, która umożliwia szybsze i sprawniejsze dotarcie do poszukiwanych treści. Ponadto w publikacji użyto kustoszy, które były wykorzystywane zarówno w książkach rękopiśmiennych jak i drukowanych, przy czym ich rola różniła się. W wydawnictwach drukowanych **kustosz** (**kustoda**) był to początek tekstu następnej strony umieszczony na dole strony poprzedniej, w celu ułatwienia właściwego ich szeregowania.

Biblio... Marii Konopnickiej (Suwałki)

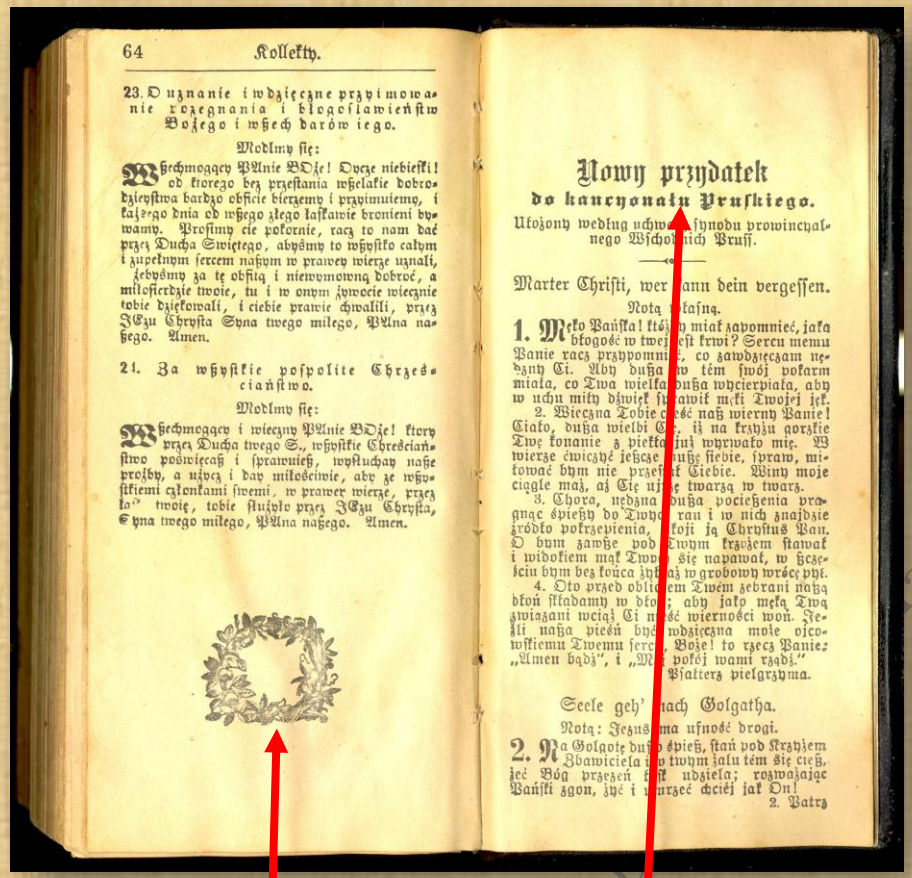

64 Kollekty.

23. O uznanie i wdzięczne przyimowanie rozegnania i błogosławieństw Bożego i wszech darów iego.

Modlmy się:

Wszechmogący PAnie BOże! Oycze niebieski! od ktorego bez przestania wszelakie dobrodzieystwa bardzo obficie bierzemy i przyimuiemy, i każdego dnia od wszego złego łaskawie bronieni bywamy. Prosimy cie pokornie, racz to nam dać przez Ducha Swiętego, abyśmy to wszystko całym i zupełnym sercem naszym w prawey wierze uznali, żebyśmy za tę obfitą i niewymowną dobroć, a miłosierdzie twoie, tu i w onym żywocie wiecznie tobie dziękowali, i ciebie prawie chwalili, przez JEzu Chrysta Syna twego miłego, PAna naszego. Amen.

24. Za wszystkie pospolite Chrześciaństwo.

Modlmy się:

Wszechmogący i wieczny PAnie BOże! ktory przez Ducha twego S., wszystkie Chrześciaństwo poświęcasz i sprawuiesz, wysłuchay nasze prośby, a użycz i day miłościwie, aby ze wszystkiemi członkami swemi, w prawey wierze, przez ko" twoię, tobie służyło przez JEzu Chrysta, Syna twego miłego, PAna naszego. Amen.

Nowy przydatek
do kancyonału Pruskiego.

Ułożony według uchwały synodu prowincyalnego Wschodnich Pruss.

Marter Christi, wer kann dein vergessen.

Notą ostatnią.

1. Męko Pańska! ktoby miał zapomnieć, jaka błogość w twej jest krwi? Sercu memu Panie racz przypomnieć, co zawdzięczam nędzny Ci. Aby dusza w tém swój pokarm miała, co Twa wielka dusza wycierpiała, aby w uchu miły dźwięk sprawił męki Twojej jęk.

2. Wieczna Tobie cześć nasz wierny Panie! Ciało, dusza wielbi Cię, iż na krzyżu gorzkie Twe konanie z piekła już wyrwało mię. W wierze ćwiczyć jeszcze muszę siebie, spraw, miłować bym nie przestał Ciebie. Winy moje ciągle maż, aż Cię ujrzę twarzą w twarz.

3. Chora, nędzna dusza pocieszenia pragnąc śpieszy do Twych ran i w nich znajdzie źródło pokrzepienia, koji ją Chrystus Pan. O bym zawsze pod Twym krzyżem stawał i widokiem mąk Twych się napawał, w szczęściu bym bez końca żył aż w grobowy wrócę pył.

4. Oto przed obliczem Twem zebrani nasza dłoń składamy w dłoń; aby jako męką Twą związani wciąż Ci nosić wierności woń. Jeżeli nasza pieśń była wdzięczna może ojcowskiemu Twemu sercu, Boże! to rzecz Panie: „Amen bądź", i „Moj pokój wami rządź."

Patrz Psalterz pielgrzyma.

Seele geh' nach Golgatha.

Notą: Jezus ma ufność drogi.

2. Na Golgotę duszo śpieś, stań pod Krzyżem Zbawiciela by twym żalu tém się cieszyć. Bóg przezeń łaski udziela; rozważając Pański zgon, żyć i umrzeć chciej jak On!

2. Patrz

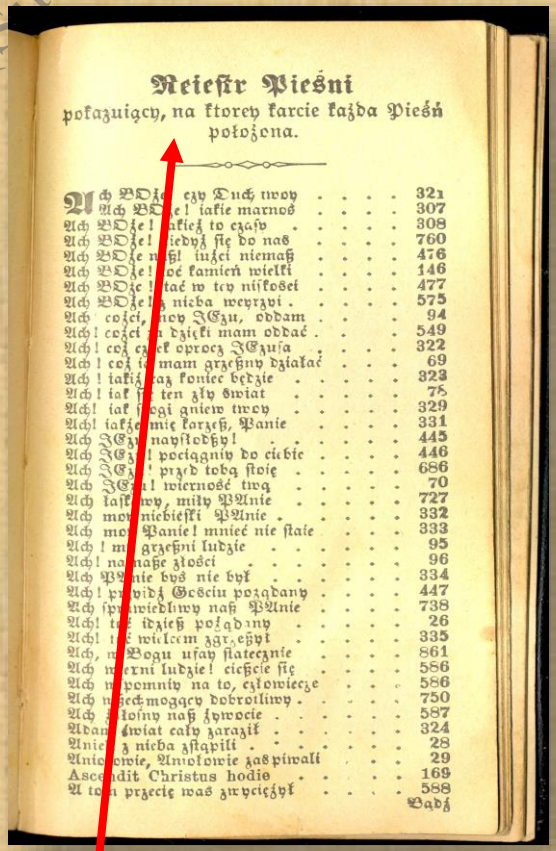

Rejestr Pieśni
pokazuiący, na ktorey karcie każda Pieśń położona.

Ach BOże czy Duch twoy 321
Ach BOże! iakie marnos 307
Ach BOże! iakież to czasy 308
Ach BOże! siedyż się do nas 760
Ach BOże nasz! iużci niemasz 476
Ach BOże! coć kamień wielki 146
Ach BOże! stać w tey niskości 477
Ach BOże! z nieba weyrzyi 575
Ach czoci, mey JEzu, oddam 94
Ach! czoci i dzięki mam oddać 549
Ach! coż człek oprocz JEzusa 322
Ach! coż ia mam grzeszny działać 69
Ach! iakiż taż koniec będzie 323
Ach! iak się ten zły swiat 78
Ach! iak srogi gniew twoy 329
Ach! iakżem mię karzesz, Panie 331
Ach JEzu naysłodszy! 445
Ach JEzu! pociągniy do ciebie 446
Ach JEzu! przed tobą stoię 686
Ach JEzu! wierność twą 70
Ach łaskawy, miły PAnie 727
Ach moy niebieski PAnie 332
Ach moy Panie! mnieć nie staie 333
Ach! my grzeszni ludzie 95
Ach! nasnaże złości 96
Ach PAnie bys nie był 334
Ach! przyidź Gościu pożądany 447
Ach sprawiedliwy nasz PAnie 738
Ach! tyś idzieś pożądany 26
Ach! tyś wielcem zgrzeszył 335
Ach, w Bogu ufay statecznie 861
Ach wierni ludzie! cieszcie się 586
Ach wspomniy na to, człowiecze 586
Ach wszechmogący dobroliwy 750
Ach złotoy nasz żywocie 587
Adam świat cały zaraził 324
Anieli z nieba zstąpili 28
Aniołowie, Aniołowie zaspiwali 29
Ascendit Christus hodie 169
A tom przecię was zwyciężył 588
Bądź

Nowy przydatek – zbiór pieśni dodawany do wydań kancjonału po 1899 r.

Finalik w postaci motywu florystycznego kończący tekst rozdziału.

Rejestr - spis pieśni z ich rozmieszczeniem na poszczególnych stronach kancjonału.

Biblioteka Publiczna im. Zarii Konopnickiej (Suwałki)

Biorąc do ręki jakąkolwiek książkę czytelnik zwraca uwagę na jej stronę edytorską, na jej wygląd, format, okładkę, użyte ozdobniki. Sięgając po hartungowy kancjonał widzimy po pierwsze ciekawą w formie okładkę – czarna, tłoczona (tłoki ślepe, ale też złocone), dodatkowo przyciągają uwagę zastosowane ozdobne zapinki. Ponadto pierwszą stronę okładki sygnuje bardzo znaczące motto:

Bądź wierny aż do śmierci

Grzbiet okładki podzielony na 5 cel, w drugiej celi od góry znalazł się tytuł: „kancjonal". Na ostatniej stronie okładki oprócz ślepych tłoków widoczny jest stylizowany kielich. Mosiężne zapinki dopełniają całości woluminu. Okładkę z trzonem książki łączą ozdobne wyklejki (z motywami florystycznymi).

Biblioteka Publiczna im. Marii Konopnickiej (Suwałki)

CIEKAWOSTKA

- W kancjonale brak zapisu nutowego opublikowanych pieśni, a przecież wydawać by się mogło, iż nuty stanowią nieodłączny element każdego wydawnictwa pełniącego rolę śpiewnika.
- W 1951 r. kancjonał wydrukowano *w Lund, jako dar szwedzkiego kościoła, w kilkudziesięciotysięcznym nakładzie, decyzją władz* [kancjonał] *trafił w Warszawie na makulaturę ze względu na rzekomo antykomunistyczną wymowę jednej z pieśni*[13].
- W 2017 roku nakładem olsztyńskiej Pracowni Wydawniczej ELSET ukazał się reprint pierwszego wydania kancjonału mazurskiego. Publikację wydano w związku z obchodami 500. rocznicy wystąpienia Marcina Lutra i początku reformacji.. *Do wydania dołączono publikację „Kancjonał mazurski. Przedwczoraj, wczoraj, obecnie" autorstwa prof. Janusza Jasińskiego i prof. Janusza Małłka, traktującą o historii i tradycji kancjonału, a także płytę zawierającą pliki PDF zdigitalizowanego „Nowo wydanego Kancjonału Pruskiego" z 1911 roku wraz z aneksem w postaci wykazu pieśni, jakie dołączone zostały do kancjonału z ostatniego składu*[14].

Biblioteka Publiczna im. Marii Konopnickiej (Suwałki)

[13] *Zwyczaje świąteczne na Mazurach. Cz. 3*, https://muzeum.elk.pl/aktualnosci/zwyczaje-swiateczne-na-mazurach-cz-3/2376/ [Dostęp: 2021.06.30].
[14] *Nowo wydany Kancjonał Pruski*, https://wydawnictwo.elset.pl/?p=books&id=231&cat=4 [Dostęp: 2021.06.22].

BIBLIOGRAFIA

1. *Encyklopedia powszechna*. T. 13, *(Jan.-Kapil.)*, Warszawa 1863.
2. *Hartungowie*, [w:] *Encyklopedia wiedzy o książce*, red. A. Birkenmajer, B. Kocowski, J. Trzynadlowski , Wrocław 1971
3. Jasiński J., Małłek J., *Kancjonał mazurski. Przedwczoraj, wczoraj, obecnie*, Olsztyn 2017.
4. Lichański J. Z., *Kancjonał Mazurski*, „Borussia" 1996, nr 12.
5. Linde S. B., *Słownik języka polskiego*. T. 2, *G-L*, Lwów 1855.
6. *Nowo wydany Kancjonał Pruski*, https://wydawnictwo.elset.pl/?p=books&id=231&cat=4 [Dostęp: 2021.06.22].
7. Szostakowska M., *"Königsberger Hartungsche Zeitung" w latach 1660-1933 : zarys dziejów wydawniczych*, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie" 1992, nr 2.
8. Truszkowski M., *Kancjonał Mazurski i jego rola w kształtowaniu polskiej świadomości językowej wśród Mazurów w XIX wieku*, http://www.ryszewo.pl/galindia/pisa/pisa61.html [Dostęp: 2021.06.22].
9. *Z wejsuńskiej izby. Kancyonał Pruski*, https://gazetaolsztynska.pl/pisz/734976,Z-wejsunskiej-izby-Kancyonal-Pruski.html [Dostęp: 2021.06.28].
10. Zagożdżon W., *Z mojej mazurskiej biblioteki „Kancjonał Wasiańskiego"*, https://neidenburg-nibork-nidzica.blogspot.com/2014/01/z-mojej-mazurskiej-biblioteki-kancjona.html [Dostęp: 2021.06.28].
11. *Zwyczaje świąteczne na Mazurach. Cz. 3*, https://muzeum.elk.pl/aktualnosci/zwyczaje-swiateczne-na-mazurach-cz-3/2376/ [Dostęp: 2021.06.30].
12. Żółtowska-Sikora M., *Przetłumaczony świat. Mazurskie transfery językowe (1860–1939)*, „Meritum" 2009, t. 1.

Biblioteka Publiczna im. Marii Konopnickiej (Suwałki)

Zapraszamy do korzystania z naszych zbiorów

Biblioteka Publiczna

Pracownia Digitalizacji i Historii Mówionej Biblioteki Publicznej im. Marii Konopnickiej w Suwałkach
Ul. Emilii Plater 33 a
16-400 Suwałki
Tel. 87 565 62 46
digi@bpsuwalki.pl; http://digi.bpsuwalki.pl/